

Ivana Z. Georgijev
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet, Odsek za romanistiku
ivana.georgijev@ff.uns.ac.rs

Originalni istraživački rad
UDK: 811.134.2'243
DOI: 10.19090/mv.2019.10.167-190

Sanja M. Maričić Mesarović
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet, Odsek za romanistiku
sanja.maricic.mesarovic@ff.uns.ac.rs

TABU I INTERKULTURNA KOMPETENCIJA U NASTAVI STRANOG JEZIKA: TEMA SMRTI U NASTAVI ŠPANSKOG KAO L2¹

APSTRAKT: Autorke se u ovom radu bave temom smrti u nastavi španskog kao stranog jezika. Cilj rada je da, u skladu sa savremenim tendencijama u nastavi stranih jezika koje fokus stavljaju na razvoj interkulturene kompetencije kod učenika, skrenu pažnju na temu smrti i mogućnost uključivanja ove teme u nastavu španskog kao stranog jezika. Polazi se od ideje da obrada fenomena smrti iz perspektive različitih kultura omogućava da gradimo interkulturalni dijalog i, posledično, interkulturalnu kompetenciju. Hipoteza rada je da će ova tema, imajući u vidu činjenicu da smrt predstavlja univerzalni fenomen, ali i jedan od dominantnijih tabua u savremenim zapadnim društvima – biti veoma malo zastupljena u udžbenicima za španski kao strani jezik, i da će uglavnom biti obrađena kroz praznik *el Día de Muertos*, najmanje na početnim nivoima učenja zbog kompleksnosti i specifičnosti leksike. Autorke najpre nude sažet prikaz prisustva i obrade teme smrti u udžbenicima za španski kao L2 koje izdaju neke od najznačajnijih španskih izdavačkih kuća. Zatim sledi predlog didaktičke jedinice koji predstavlja težište rada. Rezultati korpusnog istraživanja potvrdili su početnu hipotezu jer je tema smrti veoma malo zastupljena u didaktičkom materijalu i uvek se obrađuje kroz poznatu hispaniku svetkovinu *el Día de Muertos* koju karakteriše nesvakidašnje poimanje smrti. Analiza je opovrgla jednu od polaznih hipoteza da će ova tema biti obrađena na višim nivoima učenja pokazavši njeno prisustvo na nižim nivoima (A1–B1). Predlog didaktičke jedinice o pomenutoj hispanskoj svetkovini obrađuje temu smrti kroz različite tipove aktivnosti predviđenih za nivo B1, sa ciljem razvijanja interkulturene kompetencije kod učenika španskog jezika.

Ključne reči: tabu, smrt, *el Día de Muertos*, hispanika kultura, interkulturalna kompetencija, španski kao strani jezik.

¹ Ovaj rad je nastao u okviru projekta MPNTR Republike Srbije br. 178002 *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*.

TABOO AND INTERCULTURAL COMPETENCE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING: THE TOPIC OF DEATH IN SPANISH AS A FOREIGN LANGUAGE

ABSTRACT: In this paper the authors discuss the topic of death in teaching Spanish as a foreign language. The aim of this paper is, in accordance with the current trends in foreign language teaching that focus on students' intercultural competence, to shed light on the subject of death and the possibilities of including this subject in teaching Spanish as a foreign language. The authors' initial idea is that the elaboration of the phenomenon of death from the perspective of different cultures can build intercultural dialogue and, consequently, intercultural competence. The hypothesis is that the phenomenon of death – given the fact that it represents a universal phenomenon, but also one of the dominant taboos in western societies – will be poorly represented in textbooks for Spanish as a foreign language, mainly through a festivity called *el Día de Muertos* and mostly on higher levels of learning due to its complex and specific vocabulary. Firstly, the authors provide a brief description of presence and elaboration of the subject of death in textbooks for Spanish as L2 published by some of the most important publishers in Spain. Afterwards, the model of a didactic unit is given. The results of the corpus research confirm the initial hypothesis that the subject of death is barely represented in didactic material and that it is always represented through a Hispanic festivity called *el Día de Muertos*, which is characterized by its uncommon understanding of death. The analysis refuted the initial hypothesis that this subject would be represented on higher levels of learning because it was also found on lower levels as well (A1-B1). The didactic unit offered in this paper deals with the subject of death and the mentioned festivity *el Día de Muertos* through different types of activities for the B1 level with the aim of developing intercultural competence of Spanish students.

Key words: taboo, death, *el Día de Muertos*, Hispanic culture, intercultural competence, Spanish as a foreign language.

1. UVOD

Savremene tendencije u nastavi stranih jezika sve veći fokus stavljaju na interkulturnu (komunikativnu) kompetenciju. Kako bi učenici bilo kog stranog jezika bili u stanju da jezik koriste na adekvatan način u realnim komunikativnim situacijama i izbegnu nesporazume u komunikaciji prouzrokovane nepoznavanjem kulturnih obeležja određene zajednice, nastava jezika treba da uključi sagledavanje šire kulturne slike sveta.

Teorijski deo rada bavi se prikazom koncepta interkulture nastave, kao i temom tabua u nastavi stranih jezika. U fokusu ovog rada je tema smrti u nastavi španskog kao L2, a motivacija za odabir teme smrti nalazi se u činjenici da

fenomen smrti predstavlja jedan od najznačajnijih tabua u savremenom društvu.² Kako navodi Filip Arijes, istaknuti proučavalac ovog fenomena, u zapadnim društvima dolazi do značajnih promena stavova prema smrti (Arijes 1989: 174), te je ono što je nekada bilo preporučljivo, sada zabranjeno. Sociolog Džefri Gorer (*Geoffrey Gorer*) prvi uviđa ovaj nepisani zakon naše industrijske civilizacije i ukazuje na činjenicu da je smrt postala tabu koji je u XX veku zamenio seks kao glavni predmet zabrane (Gorer, cit. u Arijes 1989: 71–72).

S obzirom na pretpostavku da poznavanje kulture olakšava učenje i usvajanje L2, cilj rada je ukazivanje na mogućnosti uključivanja tabu tema u nastavu stranog jezika, sa posebnim fokusom na španski jezik. U radu se nudi predlog jedne didaktičke jedinice u kojoj je tema smrti obrađena uz pomoć različitih tipova zadataka i vežbanja, sa ciljem razvoja interkulturene kompetencije kod učenika španskog jezika (osim nezaobilaznog razvoja komunikativne kompetencije). Autorke rada najpre nude sažet prikaz prisustva i obrade teme smrti u udžbenicima za španski jezik (v. odeljak 3.1.) kao uvod u predlog didaktičke jedinice (v. odeljak 3.2.), na kojoj ostaje težište rada. Cilj je da se originalnim, ali i adaptiranim materijalima, kao i autentičnim materijalima poput novinskih članaka, inserata iz filmova i crtanih filmova, pruži polazište onima koji žele da na svojim časovima španskog jezika ponude učenicima jednu širu i kulturno raznoliku perspektivu u sagledavanju hispanskog sveta, kao i temu za dijalog i debatu o kulturnim različitostima. Motivacija za pripremu ovog materijala je nastavno iskustvo koje je pokazalo da su tabu teme retko zastupljene u didaktičkom materijalu španskog kao stranog jezika, zbog čega uključivanje ovih tema u nastavu iziskuje od nastavnika napor u potrazi za adekvatnim materijalima, kao i napor pri izradi materijala koji će učenicima španskog jezika približiti način razmišljanja i kulturne osobenosti hispanskog sveta.

2. TEORIJSKA RAZMATRANJA

2.1. Značaj razvoja interkulturene kompetencije u nastavi stranih jezika

Tek sedamdesetih godina XX veka fokus se sa jezičkih kompetencija pomera na komunikativne potrebe učenika, što je podrazumevalo i upoznavanje sa realnim kontekstom strane kulture čiji se jezik uči (Vujić 2004: 73). Kada su u pitanju savremene tendencije u nastavi stranih jezika, koje pažnju usmeravaju na

² Više o kognitivnom kulturnom modelu konstruisanom oko teme smrti kao tabua koji dele srpska i hispanska zajednica videti u Georgijev 2015.

razvoj komunikativnih kompetencija učenika stranog jezika, odavno je postalo jasno da je odvajanje jezika od kulture teško zamislivo i skoro nemoguće. Ako je krajnji cilj da učenici L2 ovladaju sposobnostima uspješne komunikacije (pisane ili usmene) u različitim životnim situacijama, poznavanje leksičkih sadržaja i gramatičkih pravila nije dovoljno za uspješnu upotrebu bilo kog jezika (v. Krasner 1999; Bodrič 2006). Jezik i kultura se nadopunjuju i ne bi trebalo da se razdvajaju tokom procesa usvajanja stranog jezika, pošto je za interkulturalnu komunikaciju neophodno kako poznavanje jezika kao sistema tako i kulturnih obrazaca karakterističnih za ciljni jezik i kulturu (Bodrič 2006: 902). To upućuje na značaj poznavanja kulturnog konteksta i razvijanja interkulturalne kompetencije kod učenika L2. Učenje o drugačijim kulturološkim obrascima ne samo da predstavlja znanje koje vodi boljem razumevanju strane kulture, već i sticanju kompletnije slike o matičnoj kulturi i jeziku (Bodrič 2006). Kako ističe Vučo (2010: 54), „poznavanje kulture drugog smatra se veoma bitnim u komunikativnoj nastavi budući da se podrazumeva da su teme iz oblasti kulture i civilizacije okvir i sadržaj o kome treba komunicirati i oko koga se komunikacija razvija”.

Kako navodi Vujović (2007: 658), jezik se može tumačiti kao odraz kulture zajednice koji jezik koristi za svakodnevnu komunikaciju, pa se onda interkulturalna kompetencija može definisati kao sposobnost da se simboli, vrednosti i pravila koja važe u stranoj kulturi na odgovarajući način shvate, odnosno protumače i upotrebe u datom kontekstu. Ista autorka (Vujović 2004: 74) smatra da cilj nastave stranog jezika ne treba da bude sticanje apstraktnih i teorijskih znanja o kulturi naroda čiji se jezik uči, već razumevanje ponašanja drugih naroda. Ne treba zaboraviti da se učenje i usvajanje stranog jezika često odvija u kontekstu učionice, pa je u cilju razvoja interkulturalne kompetencije kod učenika koja bi im olakšala potencijalnu komunikaciju u realnim životnim situacijama, veoma važna uloga nastavnika u odabiru adekvatnih udžbenika, kao i u pažljivoj pripremi dodatnih nastavnih i didaktičkih materijala (v. Đuričić i Georgijev 2013).

Učenik koji je interkulturalno kompetentan i spreman za interkulturalnu komunikaciju jeste osoba koja je svesna kulturne relativnosti prema kojoj ne postoji univerzalan, „normalan” ili uobičajen način ponašanja. Svako delanje je kulturno uslovljeno pa samim tim može biti različito od onog koje je osobi poznato iz sopstvene kulture (Liddicoat 2000: 51–64). Interkulturalna kompetencija podrazumeva i sposobnost kritičke interpretacije i razumevanja kako strane tako i sopstvene kulture, pa se od učesnika u komunikaciji očekuje da budu u stanju da uoče, razumeju i prihvate kulture koje se razlikuju od njihove sopstvene. U taj proces uključene su kognitivna, afektivna i bihevioralna dimenzija (Piršl 2007). Jedan od najvažnijih ciljeva razvoja interkulturalne dimenzije u nastavi stranih jezika

je da pripremi učenike za interakciju sa ljudima koji potiču iz drugih kultura tako što će im omogućiti da razumeju i prihvate različitosti, kao i ljude koji poseduju drugačije perspektive, vrednosti i ponašanje (Byram, Gribkova & Starkey 2002: 10).

2.2. Tabu teme i njihovo mesto u nastavi stranih jezika

Tabu u jeziku predstavlja univerzalan fenomen: u svakoj kulturi na svetu postoje izrazi koji se izbegavaju iz različitih razloga ili teme o kojima se nerado govori (Ríos González 2011: 154). Oduvek postoje teme (i određene reči i izrazi povezani sa tom temom) o kojima je neprikladno ili nepoželjno govoriti, a razlikuju se u zavisnosti od društvenog, istorijskog i kulturnog konteksta određene društvene zajednice.

Pod tabuom se podrazumeva ono što se izbegava jer zajednica veruje da može biti štetno za članove tog društva – može izazvati uznemirenost, neprijatnost ili sramotu. Neke od najučestalijih tabu tema jesu seks, smrt, bolest, izlučivanje, telesne funkcije, verska pitanja i natprirodno, ali se često prenose i na druge aspekte društvenog života (Wardhaugh 2000: 234, cit. u Gao 2013: 2310).³ Zašto smrt predstavlja tabu? Strah od smrti ujedno izaziva i strah od reči i izraza koji imaju veze sa smrću i određenim bolestima. Mnogi ljudi veruju da su reči na neki dublji način povezane sa onim što simbolizuju (Gao 2013: 2311). Zbog toga ne bi trebalo da čudi što se o smrti ne govori jasno i direktno već najčešće ublaženo, korišćenjem brojnih metafora i eufemističkih izraza. Kako navodi Palajsa-Backović (2012: 39–40), tema smrti je još od pojave prvih društava važila za jedan od dominantnijih tabua, dok je strah od fizičkih posledica koje će nakon smrti uslediti posebno zaokupljao pažnju ljudi tokom srednjeg veka. Pozitivan stav prema smrti u hrišćanskim društvima dovodi se u vezu sa blaženstvom i mirom za koje se smatralo da će uslediti nakon – za najveći broj ljudi – mukotrpnog ovozemaljskog života. Razlog za takav stav, navodi Fernandes (2006: 101–130, cit. u Palajsa-Backović 2012: 39), jeste uticaj hrišćanske religije koja se trudila da smrt predstavi kao vid spasenja kojem svi ljudi treba da teže.

Kada je u pitanju strah koji se nalazi u osnovi smrti kao tabu teme, u savremenim društvima situacija je znatno izmenjena. U svesti ljudi smrt se više ne doživljava na pozitivan način kao što se to činilo u prošlosti, zahvaljujući različitim

³ Više o tabuima i eufemizmima kao primeru kognitivnog kulturnog modela videti u Đuričić i Georgijev 2016.

faktorima poput znatno dužeg životnog veka i sekularizacije društva, odnosno slabljenju tradicionalnih i religioznih ubeđenja (Alan, Buridž 1991: 159, cit. u Palajsa-Backović 2012: 39–40). Tako je pozitivan stav prema umiranju i odlasku na drugi svet, koji je u prošlosti dominirao zahvaljujući uticaju crkve i pobožnosti društvene zajednice, znatno izmenjen (Palajsa-Backović 2012: 48).

Proučavanje jezičkog tabua predstavlja proučavanje zabranjenih ili neprikladnih značenja i reči (Allan & Burrige 1991: 12) koji se odnose na oblasti stvarnosti kao što su seksualnost, etnička pripadnost, religija, ekonomski status, starenje, smrt, bolest ili telesne funkcije. Navedene tabu teme dobro su poznate i prisutne u mnogim društvima iako se ne može reći da je u pitanju konačna lista (Pizarro Pedraza 2018: 1). Tokom ljudske istorije, tabui su se menjali i varirali od verskih do sekularnih, od tradicionalnih do modernih, ali se najčešći tabui i dalje odnose na tela i telesne tečnosti, organe i činove seksa, mokrenje i defekaciju, bolest i smrt, imenovanje, obraćanje, dodirivanje i gledanje svetih bića, predmeta i mesta (Alan, Buridž 2006: 1, cit. u Ilić 2013). Ljudska bića je oduvek posebno privlačilo ono što je zabranjeno. Zabrana koja ima kulturnu i društvenu osnovu je ono što je poznato pod nazivom *tabu*, i već početkom 20. veka biva shvaćeno kao komunikativna zabrana i društveno ponašanje koje se direktno odražava na govor (Cestero Mancera 2015: 72–73). Proučavanje lingvističkog tabua jeste interdisciplinarno polje, a upravo složenost tabua kao fenomena privlači pažnju istraživača: lingvistički tabu je od interesa za mnoge discipline unutar humanističkih i (društvenih) nauka. Kognitivni aspekti ovog fenomena su ključni deo mreže koji povezuje discipline zainteresovane za kogniciju sa onima koje se fokusiraju na društvenu stvarnost (Pizarro Pedraza 2018: 4). Tabuom se bave pragmatika, sociolingvistika i kognitivna lingvistika, a od nedavno se proučavanju ovog fenomena pristupa i iz multidisciplinarnе perspektive kroz istraživanja u oblasti kognitivne pragmatike i kognitivne sociolingvistike (Cestero Mancera 2015: 73).

Ne treba zaboraviti da je tabu društveni konstrukt koji zavisi od ekstralingvističkih faktora jer nijedna reč, fraza ili tema nije sama po sebi loša – ona je loša u očima onih koji je tako ocenjuju (Andersson & Trudgill 1990: 35). Zbog toga nema sumnje da je tabu kao fenomen uslovljen društvenim faktorima (López Morales 2005: 17) pa se o njemu, osim kao o lingvističkom, može govoriti i kao o sociopragmatičkom fenomenu.

Kao što smo već istakli, jedan od ciljeva nastave stranih jezika, prema savremenim tendencijama, jeste razvoj interkulturene kompetencije koja podrazumeva podsticanje tolerancije kod učenika, odnosno spremnosti da razumeju i prihvate različitosti koje su kulturno uslovljene. Ako su tabu teme univerzalni

fenomen, što bi značilo da čine sastavni deo svake kulture i samim tim i svakog jezika koji oslikava kulturnu i društvenu stvarnost određene zajednice, nameće se pretpostavka da je važno da ih i učenici L2 u određenoj meri poznaju. Znanja o tome šta su tabu teme i na koji način se o njima može razgovarati, odnosno o tome šta zajednica čiji se jezik uči smatra društveno i kulturno poželjnim i prihvatljivim (jezičkim) ponašanjem, mogu biti od koristi u različitim životnim situacijama. Zbog toga se nameće zaključak da učenje o kulturnim obeležjima – u ovom slučaju upoznavanje sa tabu temama – treba da budu deo nastave stranih jezika, pa tako i španskog kao L2, koji je u fokusu ovog rada (v. Đuričić i Georgijev 2016, Georgijev 2014).⁴

3. TEMA SMRTI U NASTAVI ŠPANSKOG JEZIKA: *EL DÍA DE MUERTOS*

Autorke se u ovom delu rada bave prisustvom teme smrti u nastavi španskog jezika. U savremenom španskom društvu, kao i našem, smrt se posmatra kao tema koja u sebi nosi komponentu tuge i žalosti. Prema Eskolar Garsija (Escolar García 2016: 6–7) smrt predstavlja tabu temu par ekselans, te kada neko premine nailazimo na upotrebu brojnih eufemizama poput *Se ha ido de viaje* (Otišao je na put), *Está en un lugar mejor* (Nalazi se na boljem mestu), *Lo/La perdimos* (Izgubili smo ga/je) umesto *Está muerto/a* (Mrtav/Mrtva je), *Ha muerto* (Umro/Umrla je) itd. U skladu sa savremenim tendencijama u obrazovanju, Pedagogija smrti (šp. *Pedagogía de la muerte*) zalaže se za uključivanje ove tabu teme u proces obrazovanja već od nižih razreda osnovne škole (Rodríguez Herrero, Herrán y Cortina 2015: 192) kako bi se aktivirao pozitivniji odnos prema smrti kao nečemu prirodnom i nerazdvojno vezanom za svako živo biće. Pionirska istraživanja iz ove oblasti u Španiji sprovode Eran, Gonsales, Navaro, Freire i Bravo (Herrán, González, Navarro, Freire y Bravo 2000), Kortina i Eran (2006, 2007), Kortina (Cortina, 2010), Eran i Gonsales (Herrán y González 2010), Rodriges Erereo, Eran i Kortina (Rodríguez Herrero, Herrán y Cortina, 2015) i Eskolar Garsija (Escolar García 2016).

U nastavi španskog jezika tema smrti se najčešće obrađuje kroz meksičku svetkovinu *el Día de Muertos* (Dan mrtvih) koja predstavlja pandan prazniku Zadušnice, odnosno Dušni dan i proslavlja se 1. i 2. novembra. Za ovaj praznik je karakterističan nesvakidašnji odnos prema smrti i preminulima, te je stoga pogodan

⁴ O rezultatima ankete o stavovima studenata 4. godine španskog jezika i hispanskih književnosti na Katedri za iberijske studije Filološkog fakulteta u Beogradu o tabu temama i eufemizmima u nastavi španskog kao L2 videti u Georgijev 2014.

za obradu ove tabu teme. UNESCO (2016) je svetkovinu *el Día de Muertos* 2003. godine proglasio nematerijalnom kulturnom baštinom, a na Listi svetske kulturne baštine se zvanično nalazi od 2008. godine.

Korpusnu građu za ovo istraživanje čine udžbenici za španski kao strani jezik⁵ renomiranih izdavačkih kuća iz Španije kao što su *Difusión*, *Edelsa*, *Edinumen* i *SM Ediciones* koji se upotrebljavaju u nastavi španskog jezika u Srbiji. Analizirani su udžbenici od nivoa A1 do B2. Autorke rada stavljaju fokus na pomenute nivoe budući da se oni izučavaju u instituciji u kojoj autorke rade (Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu), dok se nastava za nivoe C1 i C2 još uvek ne izvodi. Analiza obuhvata 36 udžbenika.

Naša polazna hipoteza je da će tema smrti biti obrađena kroz svetkovinu *el Día de Muertos*, te da će biti pomenuta u malom broju udžbenika zbog činjenice da je hispanska kultura izuzetno bogata i raznovrsna zbog čega autori udžbenika nailaze na veliki izazov pri odabiru aspekata hispanske kulture koje će uključiti u nastavu. Zbog kompleksnosti i specifičnosti leksike koja karakteriše ovu svetkovinu, pretpostavljamo da će biti data u vidu teksta u okviru veštine razumevanja pročitanoog teksta, a u cilju razvoja leksičke kompetencije učenika. Jedna od pretpostavki je i da će upravo zbog kompleksnosti teme i leksike ova svetkovina izostati sa početnih nivoa (A1 i A2) i da će biti obrađena prvenstveno na višim nivoima učenja (za potrebe ovog rada obrađeni su udžbenici za nivoe B1 i B2). U analizi korpusa je uzeta u obzir svaka vrsta aktivnosti u kojoj se pominje tema smrti i svetkovina *el Día de Muertos*.

3.1. Analiza korpusa i rezultati

U skladu sa polaznom hipotezom, analiza korpusa je pokazala da je tema smrti vrlo malo zastupljena u udžbenicima za španski kao strani jezik. Kada se i pominje, obrađuje se u vidu praznika *el Día de Muertos* zbog posebnog odnosa prema ovoj temi u meksičkoj kosmoviziji. Analiza korpusa (v. Tabelu br. 1) pokazala je da praznik *el Día de Muertos* može biti obrađen kako na nižim (A1–A2) tako i na višim nivoima (B1) učenja španskog jezika. Međutim, uočeno je odsustvo teme smrti na nivou B2.

⁵ Više o elementima španske kulture u udžbenicima španskog kao stranog jezika videti u Maričić i Moreno Fernández 2015.

Tabela br. 1: Rezultati analize korpusa.

Nivo:	Naziv udžbenika:	Tip aktivnosti:
A1	<i>Prisma A1 Comienza, LP</i> (2002: 104)	Comprensión de lectura
	<i>Club Prisma A1, LP</i> (2007: 90)	Comprensión de lectura
	<i>Pasaporte A1</i> (2007: 131)	Comprensión de lectura
A2	<i>Nuevo ELE Inicial 2</i> (2006: 74–75)	Comprensión de lectura
	<i>ELE Actual 2</i> (2011: 90–91)	Comprensión de lectura
B1	<i>Aula Internacional 3</i> (2014: 44–45)	Expresion oral Comprensión de lectura
B2	/	/

Na nivou A1 u udžbeniku *Prisma A1 Comienza, libro del profesor* (2002: 104) i *Club Prisma A1, libro del profesor* (2007: 90) u lekciji br. 10. ovaj praznik se pojavljuje u okviru dodatnog materijala i predstavljen je u vidu teksta čiji su pasusi ispremeštani. Zadatak učenika je da na osnovu markiranih konektora za koheziju teksta poređaju ispremeštane delove i sastave informativni tekst u kome je predstavljen ovaj meksički praznik. Kao dodatnu aktivnost, nastavnik može u nastavku časa da kroz usmeno ili pismeno izražavanje sa učenicima obradi ovu temu u smislu iskazivanja mišljenja o ovom neobičnom prazniku u Meksiku ili u vidu poređenja ovog praznika sa našim praznikom.

U udžbeniku *Pasaporte A1* (2007: 131) se u lekciji br. 5, u okviru odeljka *Cultura hispánica*, koji se nalazi na kraju svake lekcije, obrađuje ovaj praznik u vidu teksta čije pasuse treba povezati sa ponuđenim slikama koje vizuelno predstavljaju neke od aktivnosti koje stanovnici Meksika obavljaju na ovaj praznik. Sledi vežba usmenog izražavanja (šp. *expresión oral*) o temi smrti u drugim kulturama.

Na nivou A2, prisustvo ovog praznika pronalazimo u udžbeniku *Nuevo ELE Inicial 2* (2006: 74–75) i njegovom novijem, poboljšanom izdanju *ELE Actual 2* (2011: 90–91) u lekciji br. 7, u okviru odeljka *Descubre España y América Latina* kojim se završava svaka lekcija. Ovde je praznik *el Día de Muertos* obrađen kroz aktivnost razumevanja pročitanoog teksta (šp. *comprensión de lectura*).

Na nivou B1, u udžbeniku *Aula Internacional 3* (2014: 44–45) u lekciji br. 3, u odeljku *Viajar*, kojim se završava svaka lekcija, autori daju informativni tekst pod naslovom *La muerte no es el fin* u kome je detaljnije nego na nižim nivoima predstavljen ovaj praznik, njegovo poreklo i običaji koji su karakteristični za ovaj

dan. Upravo je svrha poglavlja *Viajes* upoznavanje učenika sa specifičnostima hispanse kulture. Kao uvodna aktivnost predviđeno je aktiviranje vokabulara koji učenici poseduju o svetkovini *el Día de Muertos*, da bi se u toku čitanja teksta, a u cilju razvoja leksičke kompetencije, taj vokabular proširio. Na kraju je predviđena vežba usmenog izražavanja o sličnim svetkovinama u kulturi kojoj pripadaju učenici.

Na nivou B2 nisu pronađeni udžbenici u kojima se obrađuje praznik *el Día de Muertos*, dok analiza udžbenika za nivoe C1 i C2 nije uvrštena u ovaj rad, budući da se na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu nastava na ovim nivoima učenja španskog kao L2 ne izvodi.

Dakle, od ukupno 36 analiziranih udžbenika, praznik *el Día de Muertos* je obrađen u svega 6 i najčešće je predstavljen putem informativnog teksta u vidu vežbe razumevanja pročitnog teksta.

Slaba zastupljenost ove teme u udžbenicima motivisala je autorke ovog rada da u narednom odeljku ponude predlog didaktičke jedinice na temu praznika *el Día de Muertos* osmišljen za nivo učenja B1.

3.2. Predlog didaktičke jedinice o temi smrti u nastavi španskog jezika kao L2

U ovom odeljku dajemo predlog didaktičke jedinice za nivo učenja B1 u kojoj se kroz razne aktivnosti, i uz aktiviranje svih jezičkih veština, obrađuje tema smrti kroz praznik *el Día de Muertos*. Ovaj tip didaktičke jedinice u skladu je sa poglavljem br. 11. *Saberes y comportamientos sociales*, odeljak 3. *Identidad colectiva y estilo de vida*, paragraf 3.5 *Fiestas, ceremonias y celebraciones* Nastavnog plana Instituta Servantes (šp. Plan Curricular del Instituto Cervantes 2006), kojim se propisuje obrada narodnih praznika u cilju razvijanja interkulturene kompetencije učenika. U Zajedničkom evropskom referentnom okviru za jezike (2002: 109) takođe se pominju religiozni običaji, ceremonije i praznici u okviru ritualnih ponašanja (5. poglavlje: Kompetencije korisnika/učenika).

Ficha introductoria	
Nombre de la actividad	El Día de Muertos
Autor/es	Ivana Georgijev & Sanja Maričić Mesarović
Nivel y destinatarios	B1
Duración	1.5 horas
Objetivos	Introducir contenidos culturales sobre México a partir de las fotos y del vídeo MEXICO: Celebración del Día de Muertos, Una

	<p>Tradición Milenaria</p> <p>Descripción de las fotos. Identificación de objetos y costumbres relativos a la fiesta del Día de Muertos</p> <p>Expresar ideas, gustos e impresiones.</p>
Destrezas	<p>Comprensión oral y escrita</p> <p>Producción oral y escrita</p>
Contenidos funcionales, léxicos y gramaticales	<p>Uso del presente de indicativo.</p> <p>Uso del presente de subjuntivo (para expresar sentimientos: gusto, asombro y aversión).</p> <p>Léxico de la fiesta el Día de Muertos.</p>
Dinámica	Individual, en parejas y en grupo.
Material y recursos	<p>Fotocopias adjuntas.</p> <p>Vídeo disponible en https://www.youtube.com/watch?v=DQrqVq5nf34</p>
Secuenciación	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Actividad 0 es introductoria, corresponde a la fase de preparación. ▪ Actividad 1: Relacionar las fotos con las palabras del recuadro. ▪ Actividad 2: Relacionar las descripciones con las fotos de la actividad anterior. ▪ Actividad 3: Relacionar las palabras con sus definiciones mientras se visiona el vídeo. ▪ Actividad 4: Completar los huecos con las palabras y expresiones del recuadro. Se repasa el vocabulario de los ejercicios anteriores. ▪ Actividad 5: Al completar el texto de la actividad anterior, señalar si las afirmaciones son verdaderas o falsas, según el texto. ▪ Actividad 6: Redactar textos breves sobre una celebración (del propio país o de cualquier otro) relacionada con la muerte.
Secuenciación / soluciones	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Actividad 1: 1-altar de muertos; 2-flores de cempasúchil; 3-pan de muerto; 4-la Catrina; 5-calaveritas de azúcar; 6-papel picado. ▪ Actividad 2: a-3; b-6; c-1; d-4; e-5; f-2 ▪ Actividad 3: 1-l; 2-m; 3-j; 4-d; 5-b; 6-h; 7-g; 8-k; 9-i; 10-f; 11-c; 12-a; 13-e ▪ Actividad 4: 1-celebración; 2- antepasados; 3-prehispánico; 4-altares; 5-recordar; 6-ofrendas; 7-papel picado; 8- flores de cempasúchil; 9-pan de muerto; 10- tumbas; 11-desfiles; 12-espíritus. ▪ Actividad 5: 1-F, 2-V; 3-F; 4-V; 5-V; 6-F; 7-F; 8-V

Actividad 0

¡Hablemos de lo que no se habla!

- ¿Se celebra el Día de Muertos en tu país?
- ¿Crees que es una tradición importante? ¿Por qué?
- ¿Cómo se celebra? ¿Conoces algunos rituales? ¿Crees que son los mismos en otras culturas?
- ¿Hay algún color que en tu cultura se relaciona con la muerte y que la gente lleva cuando está de luto?
- Octavio Paz, un escritor mejicano dijo: “Para el habitante de Nueva York, París o Londres, la muerte es palabra que jamás se pronuncia porque quema los labios”. ¿Qué quiere decir el escritor con esta frase? ¿Cómo la entiendes tú? ¿Estás de acuerdo con él o no?
- ¿Qué sabes de la celebración mexicana del Día de Muertos?

Actividad 1. Relaciona las siguientes fotos⁶ con el vocabulario del recuadro para descubrir algunos elementos importantes de la fiesta popular mexicana que se llama el Día de Muertos.

flores de cempasúchil / altar de muertos / la Catrina / papel picado / calaveritas de azúcar / pan de muerto

1

2

⁶ Slike su preuzete sa

https://www.google.es/search?q=dia+de+muertos&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiE4u6IjZPhAhVBwqYKHV2AC2UQ_AUIDigB&biw=1366&bih=576

3

4

5

6

Actividad 2. Ahora relaciona estas descripciones con las fotografías del ejercicio anterior (1-6) para descubrir un poco más sobre ellas.

<p>a) _____</p> <p>Es una comida tradicional del Día de Muertos y uno de los productos dulces más importantes de estas fechas. Muchas veces aparece decorado con lágrimas y adornos en forma de huesos.</p>	<p>b) _____</p> <p>Es un producto artesanal ornamental que se trabaja en México y sirve para decorar festividades de todo el país. Se distingue su uso en las ofrendas a los muertos el 2 de noviembre lo que dota a los altares de mucho color, alegría y vida.</p>
<p>c) _____</p> <p>Es un tipo de mesa que se coloca en alguna parte de la casa para ofrecer las ofrendas a</p>	<p>d) _____</p> <p>Creada por el grabador mexicano José Guadalupe Posada hace más de 100 años y</p>

<p>los muertos. Las familias pasan largas horas trabajando en ello. Cada uno debe representar a los cuatro elementos: agua, colocado en una vasija de barro, tierra, con los diversos frutos obtenidos de esta, fuego, con velas y viento que se representa a través del papel picado.</p>	<p>bautizada por el pintor Diego Rivera, nos presenta a la muerte vestida de forma que atrae mucha atención y con un sombrero de plumas. Es conocida como la dama de la muerte e inspirada por la diosa Mictecacihuatl.</p>
<p>e) _____</p> <p>Es comida tradicional del Día de Muertos en forma de cabezas de muertos que son hechas con azúcar, claras de huevos, agua, jugo de limón y crema agria de leche. Se ponen en los altares y se entregan a los niños y jóvenes como regalos. Vienen decorados con flores, cruces, etc.</p>	<p>f) _____</p> <p>Tienen colores muy vivos como el amarillo y naranja y se colocan en los altares de muerto y en el suelo dibujando un camino. Pretenden simbolizar la luz del sol que debe alumbrar el camino de los difuntos hacia la Tierra.</p>
<p>Texto adaptado de http://chilemoleypozole.blogspot.com</p>	

Actividad 3. Antes de visionar el vídeo sobre el Día de Muertos en México que tu profesor te va a mostrar, intenta relacionar las palabras de la lista (1-13) con sus definiciones (a-m) para familiarizarte un poco más con el vocabulario del Día de Muertos.

<ol style="list-style-type: none"> 1. esqueleto 2. cadáver 3. prehispánico/a 4. fantasma 5. difunto 6. calavera 7. recordar 8. ofrenda 9. antepasados 10. celebración 11. tumba 12. desfile 	<ol style="list-style-type: none"> a) parada, procesión, marcha b) persona que ha muerto c) lugar en el que está enterrado un cadáver d) espíritu e) terreno, generalmente cerrado, destinado a enterrar cadáveres. f) acción de celebrar g) volver a tener presente en nuestra mente algo del pasado, traer de nuevo a nuestra memoria h) conjunto de los huesos de la cabeza i) padres, abuelos, bisabuelos; personas de las que descendemos j) indígena, que existía antes de la llegada de los españoles k) regalo o donación que se hace como un gesto de gratitud,
---	---

<p>13. cementerio</p>	<p>de amor o de respeto, también por motivos religiosos, muchas veces a dioses o espíritus</p> <p>l) conjunto de huesos que forman el cuerpo</p> <p>m) cuerpo muerto</p>
------------------------------	--

¿GUSTO, ASOMBRO O AVERSIÓN?

Ahora que has visto el vídeo:

- ¿Cómo se celebra el Día de Muertos en México? ¿Te acuerdas de algunos rituales?
- ¿Te ha sorprendido cómo honran los mexicanos a la muerte? ¿Por qué? ¿Es similar como en tu país? (Me gusta / fascina que... No me gusta mucho que... Me extraña / asombra que... Me parece interesante / increíble / raro que...+ presente de subjuntivo)
- ¿Te gustaría visitar México el 1 y el 2 de noviembre para el Día de Muertos?

Actividad 4. ¿Cómo es el sentido mexicano de la muerte? Con ayuda del vocabulario del recuadro, completa el texto de abajo para aprender más sobre esta fiesta popular.

desfiles / pan de muerto / espíritus / tumbas / papel picado / altares / celebración / recordar / ofrendas / flores de cempasúchil / antepasados / prehispánico

El romance de México con la muerte

La muerte es un tema tabú en muchas culturas. Una palabra que supone el dolor, el sufrimiento, la tristeza y la pérdida. En la muerte se piensa con temor y por eso no se suele hablar mucho sobre el tema. En contraste con muchas culturas occidentales, los mexicanos viven con una cierta aceptación de la muerte, a veces hasta la celebran. “Nuestras relaciones con la muerte son íntimas”, escribió Octavio Paz, el poeta más celebrado del siglo XX en México. ¿Será ese el motivo por el cual cada año crece la popularidad internacional del Día de Muertos?

El 1 y el 2 de noviembre los mexicanos están preparados para celebrar el Día de Muertos. Ellos ven la muerte desde un punto de vista poco convencional, incluso se ríen de ella. Por eso, se trata de una (1) _____ llena de color y simbolismo. Es, sin duda, una de las tradiciones más importantes para la mayoría de los mexicanos que se celebra en

honor de sus (2) _____. Representa un concepto de la vida totalmente diferente porque en el pensamiento mexicano no existe el miedo a la muerte. Como escribió Octavio Paz, mientras que “el habitante de Nueva York, París o Londres, la muerte es palabra que jamás se pronuncia porque quema los labios”, el mexicano “la frecuente, la burla, la festeja, juega con ella...”

El Día de Muertos es una fiesta de origen (3) _____. Con la llegada de los conquistadores españoles se fija la fecha de esta festividad que coincide con las fechas católicas de Todos los Santos y los Fieles Difuntos. ¿Y cómo se celebra? Muchas familias colocan (4) _____ en sus casas para (5) _____ a sus seres queridos muertos. Muchas otras personas van a los cementerios a visitar a sus muertos el 1 de noviembre y colocan (6) _____ o altares. Tienen costumbre de poner las fotos de los difuntos a los que se dedica el altar y prenden velas. Además, adornan los altares con (7) _____ de colores vivos y (8) _____ que son de color amarillo intenso porque se cree que ese color es guía de las almas. Otros elementos importantes en las ofrendas son: la sal, el agua, unas comidas tradicionales como las calaveritas de azúcar y el (9) _____; bebidas como mezcal, atole, tequila; cigarrillos y otras cosas favoritas de los muertos. Luego las familias pasan la noche sin dormir. Rezan y comparten historias y recuerdos de sus difuntos. El día siguiente, el 2 de noviembre, es una fiesta, porque los mexicanos sienten en su corazón que sus seres queridos muertos vuelven a estar con ellos por un solo día. Entonces, las familias comen en el cementerio, alrededor de las (10) _____, a veces acompañados por la música de los mariachis.

La tradición mexicana del Día de Muertos es Patrimonio Cultural Inmaterial de la Humanidad de la Unesco. Estas tradiciones interesantes y auténticas también encontraron lugar en la película animada de Pixar, *Coco*, que se hizo en 2017. Es la película más taquillera en la historia de México - un retrato magnífico del intenso romance con la vida después de la muerte en México. Es una obra cinematográfica que ha representado del modo refrescante y auténtico la cultura popular mexicana. Gran parte de la historia en *Coco* sucede durante la fiesta del Día de Muertos, cuando muchos mexicanos pasan 24 horas en un cementerio ofreciendo regalos a familiares que ya no están con ellos. En México les dan la bienvenida a los antepasados con música, baile y conversación en sus famosos (11) _____ por las calles llenas de gente y colores vivos.

Miguel Rivera, el protagonista de *Coco* que tiene doce años se embarca en este viaje junto a un perro callejero. Ambos recorren el mundo de los muertos y de los (12) _____ en donde enfrentan varias dificultades. A lo largo de la historia aparecen obstáculos y malos señales pero al final todo termina en risa porque hay que saber reírse de la muerte. La idea de que la muerte es triste y oscura, por lo cual debe ser un tema prohibido, no forma parte del sentido mexicano de la muerte. Los mexicanos la mantienen de cerca, no la esconden, tampoco se sienten asustados por ella. Sobra decir que hay mucho

que evitar o temer en este mundo nuestro. La muerte no necesita serlo.

Texto adaptado de:

<https://www.nytimes.com/es/2017/12/09/coco-muertos-mexico-pixar-cultura/>

<http://www.colorele.es/etiqueta/dia-de-los-muertos/>

Actividad 5. Señala si las siguientes afirmaciones son verdaderas (V) o falsas (F) según el texto anterior.

1.	La gente pasa un rato en los cementerios el 2 de noviembre para estar con sus antepasados.	V	F
2.	Esta celebración es reconocida institucionalmente.	V	F
3.	No hay comidas tradicionales puesto que cada familia prepara la comida favorita de sus seres queridos muertos.	V	F
4.	En el texto se menciona un largometraje animado como un ejemplo de cultura popular que celebra el Día de Muertos en México de una forma innovadora.	V	F
5.	Los mexicanos no intentan escapar del tema de la muerte.	V	F
6.	La concepción de la muerte en México no es distinta comparando con otros países europeos pero sí es distinta de los países del oriente.	V	F
7.	El origen del Día de Muertos es desconocido. Se supone que se remonta a América prehispánica.	V	F
8.	México es un país en el que la muerte una vez al año se convierte en una fiesta en forma de la celebración que se llama el Día de Muertos.	V	F

Actividad 6. En parejas, redactad un texto breve sobre una celebración relacionada con la muerte que os parece auténtica e interesante. Puede ser de vuestro país o de cualquier otro. Podéis buscar la información en Internet si desconocéis los orígenes u otros datos importantes. Luego contadla a vuestros compañeros de clase:

- ¿Dónde se celebra y cuándo?
- ¿Por qué se celebra? ¿Qué o a quién se honra?
- ¿Hay algunas características o rituales interesantes relacionados con la celebración?
- ¿Alguna vez habéis asistido a esa fiesta? ¿Os ha gustado o no? ¿Por qué?

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Povezanost i međusobna uslovljenost jezika i kulture vodili su tokom razvoja nastave stranih jezika ka pojavi ideje da u učenju L2 nije dovoljno usmeriti pažnju samo na jezičku, već je neophodno razvijati i interkulturnu kompetenciju

kako bi komunikacija bila moguća i uspešna. Razvijanje interkulturene kompetencije je veoma značajno, zato što se zahvaljujući njoj kod učenika L2 razvija tolerancija, ali i uviđanje sličnosti i razlika koje postoje između sopstvene / maternje kulture i ciljne kulture, pa samim tim i dva jezika. Učenici na taj način stiču znanja o široj jezičkoj i kulturnoj slici sveta. Polazeći od te ideje, tabu teme takođe čine sastavni deo kulture i zaslužuju pažnju u nastavi stranih jezika. U ovom radu fokus je na temi smrti kao ilustraciji tabua prisutnog u srpskoj i u hispanskoj kulturi i jeziku. Osim teorijskog dela rada i analize prisustva teme smrti u udžbenicima za španski jezik kao L2, dat je predlog za obradu ove teme na času španskog kao stranog jezika sa ciljem razvoja interkulturene kompetencije kod učenika. Obrada veoma poznate hispanске svetkovine koja je u vezi sa temom smrti, kao i obrada teme smrti u svetkovinama drugih kultura i naroda (što se u predlogu didaktičke jedinice preporučuje), omogućava da kroz dublju analizu istog fenomena iz perspektive različitih kultura gradimo interkulturalni dijalog i, posledično, interkulturalnu kompetenciju.

U skladu sa našom polaznom hipotezom, analiza korpusa je pokazala da je tema smrti vrlo malo zastupljena u udžbenicima za španski kao strani jezik. Kada se i pominje, obrađuje se isključivo opisivanjem praznika *El Día de Muertos*, jedne autentične hispanске proslave u kojoj se sagledava nesvakidašnji odnos prema temi smrti u meksičkoj kosmoviziji. Korpusnu građu za ovo istraživanje predstavljaju udžbenici za španski kao strani jezik renomiranih izdavačkih kuća iz Španije koji se upotrebljavaju u nastavi u Srbiji (*Difusión, Edelsa, Edinumen* i *SM Ediciones*). Analiza je obuhvatila 36 udžbenika od nivoa A1 do B2, pri čemu je prisustvo teme smrti, odnosno pomenutog praznika identifikovano u svega šest (6) udžbenika i to na nivoima A1–B1. Praznik *el Día de Muertos* je najčešće predstavljen u vidu informativnog teksta kroz vežbu razumevanja pročitanoг teksta. Dalje, u našoj korpusnoj građi nije uočena obrada teme smrti, niti meksičke svetkovine na nivou B2 čime je opovrgnuta jedna od polaznih pretpostavki da će, usled leksičke specifičnosti i kompleksnosti teme, prvenstveno biti zastupljena na višim nivoima učenja (B1 i B2).

Kada je u pitanju didaktička jedinica ponuđena u ovom radu, ona može da posluži nastavnicima kao primer za obradu tabu tema u nastavi, ali i kao ilustracija jednog od načina na koji se učenicima može približiti hispanска kultura, a posredstvom nje i španski jezik. Motivacija za pripremu ovog materijala je nastavno iskustvo koje je pokazalo da su tabu teme retko zastupljene u didaktičkom materijalu španskog kao stranog jezika, pa se skreće pažnja na mogućnosti koje upravo ovakve teme mogu pružiti – tabu teme mogu biti polazna tačka za diskusiju

i konverzaciju kod učenika na višim nivoima znanja, a mogu biti korisne i za vežbanje veština pregovaranja i argumentovanja stavova.

Odabirom određenih tema i nastavnih materijala nastavnik stranog jezika može da kod svojih učenika podstakne toleranciju prema drugima i drugačijima, kao i otvorenost prema širem okruženju i različitim obrascima mišljenja i ponašanja. Ovakav pristup nastavi stranih jezika u skladu je sa savremenim tendencijama koje pomeraju fokus sa razvoja komunikativne na razvoj interkulture kompetencije.

LITERATURA

- Allan, K. & Burrige. K. (1991). *Euphemism and Dysphemism. Language Used as Shield and Weapon*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Andersson, L. G. & Trudgill, P. (1990). *Bad Language*. Oxford: Penguin Books Ltd.
- Arijes, F. (1989). *Eseji o istoriji smrti na Zapadu: od srednjeg veka do naših dana*. Beograd: Rad.
- Bodrič, R. (2006). "Culture in Foreign Language Learning", u *Susret kultura*, ur. Lj. Subotić (Novi Sad: Filozofski fakultet): 895–904.
- Byram, M., Gribkova, B., & Starkey, H. (2002). *Developing the intercultural dimension in language teaching: A practical introduction for teachers*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- Cestero Mancera, A. M. (2015). "La expresión del tabú: estudio sociolingüístico". *Boletín de filología* 50(1): 71–105.
- Cortina, M. (2010). *El cine como recurso didáctico de educación para la muerte: implicaciones formativas para el profesorado*. Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid.
- Filipović, J. (2008). „Interkulturalna komunikativna kompetencija u nastavi stranih jezika”, u: *Multidisciplinarnost u nastavi jezika i književnosti*, ur. J. Vučo (Nikšić: Filozofski fakultet): 87–98.
- Đuričić, M. i Georgijev, I. (2016). "Propuestas metodológicas para la enseñanza de los tabús y los eufemismos en el aula de español como lengua extranjera", in *Estudios hispánicos en la cultura y ciencia Serbia; actas de la Primera conferencia nacional de hispanistas serbios*, ed. A. Pejović et al. (Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet): 273–283.
- Đuričić, M. i Georgijev, I. (2013). „Interkulturalna kompetencija u nastavi španskog kao izbornog jezika: elementi hispanse kulture u udžbenicima *Prisma* od nivoa A1 do B1". *Komunikacija i kultura online* 4(4): 65–78.

- Escolar García, S. (2016). *Propuesta de intervención didáctica para el tratamiento de la muerte en 1º de Educación Primaria*. Trabajo fin de Grado. UNIR: Universidad Internacional de La Rioja.
- Gao, C. (2013). "A Sociolinguistic Study of English Taboo Language". *Theory and Practice in Language Studies* 3(12): 2310–2314.
- Georgijev, I. (2014). „Tabu teme u savremenoj nastavi stranih jezika sa posebnim osvrtom na španski jezik”. *Inovacije u nastavi, časopis za savremenu nastavu* 27/4: 92–100.
- Georgijev, I. (2015). „Tabui i eufemizmi kao primer kognitivnog kulturnog modela: SMRT u srpskom i španskom jeziku”. *Nasleđe, časopis za književnost, jezik, umetnost i kulturu* 12/30: 221–230.
- Herrán, A. de la González, I., Navarro, M., Freire, V., y Bravo, S. (2000). *¿Todos los caracoles se mueren siempre? Cómo tratar la muerte en Educación Infantil*. Madrid, España: Ediciones de la Torre.
- Herrán, A. de la y Cortina, M. (2006). *La muerte y su didáctica. Manual para educación Infantil, Primaria y secundaria*. Madrid, España: Universitas.
- Herrán, A. de la y Cortina, M. (2007). "Fundamentos para una Pedagogía de la muerte." *Revista iberoamericana de Educación*, 1–12.
- Herrán, A. de la y González I. (2010). "Introducción metodológica a la muerte y los miedos en educación infantil". *Tendencias Pedagógicas* 15/1: 124–149.
- Herrán, A. de la y P. Rodríguez. (2015). *Educar y vivir teniendo en cuenta la muerte: reflexiones y propuestas*. Barcelona, España: Piramide.
- Ilić, J. (2013). *The attitudes of newer generation of students of English towards the taboo word usage within English and Bosniac / Croatian / Serbian speaking regions*, PhD thesis, Faculty of Philology, Belgrade.
- Krasner, I. (1999). "The Role of Culture in Language Teaching". *Dialogue on Language Instruction* 13(1–2): 79–88.
- Liddicoat, A. J. (2000). "Everyday Speech as Culture: Implications for Language Teaching", in *Teaching Languages, Teaching Cultures*, eds. A. J. Liddicoat, C. Crozet (Melbourne: Language Australia): 51–64.
- López Morales, H. (2005). "Sociolingüística del tabú". *Interlingüística* 16 (1): 7–20.
- Maričić S. i Moreno Fernández, M. (2015). „Elementi španske kulture u udžbenicima španskog kao stranog jezika”, u *Strani jezici na Filozofskom fakultetu: primenjenolingvistička istraživanja*, ur. B. Radić-Bojanić (Novi Sad: Filozofski fakultet): 151–167.
- Palajsa-Backović, K. (2012). „Eufemizmi u čituljama crnogorske dnevne štampe”, *Lingua Montenegrina* 5/1(9): 39–50.

- Piršl, E. (2007). „Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije”, u *Pedagogija – prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, ur. V. Previšić, N. N. Šoljan, N. Hrvatić (Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo): 275–291.
- Pizarro Pedraza, A. (2018). *Linguistic Taboo Revisited: Novel insights from cognitive perspectives*. Berlin/Boston: Mouton De Gruyter.
- Plan Curricular del Instituto Cervantes*. (2006). Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/plan_curricular/niveles/11_saberes_y_comportamientos_inventario.htm#p35t>.
- Ríos González, G. (2011). “El tabú y el disfemismo en jóvenes colegiales costarricenses”. *Káñina, Rev. Artes y Letras* 35 (1): 153–162.
- Rodríguez Herrero, P.; de la Herrán Gascón, A. y Cortina Selva, M. (2015). “Pedagogía de la muerte mediante aprendizaje de servicio”. *Educación* 21 18(1): 189–212.
- UNESCO. (2016). “El retorno de lo querido: celebración del Día de Muertos en México”. Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <<https://es.unesco.org/news/retorno-lo-querido-celebracion-del-dia-muertos-mexico>>.
- Vučo, J. (2010). „Interkulturalnost kao okvir i kontekst komunikativne nastave stranih jezika u ranom uzrastu”. *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu* 23(3): 53–61.
- Vujović, A. (2004). „Kratak istorijski pregled izučavanja strane civilizacije u okviru nastave stranog jezika”. *Pedagogija* 59(1): 68–79.
- Vujović, A. (2007). „Obrazovanje profesora stranih jezika u oblasti strane kulture”. *Pedagogija* 62(4): 657–666.
- Savet Evrope (2002). *Zajednički evropski referentni okvir za učenje, nastavu i ocjenjivanje jezika*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.

IZVORI KORIŠĆENI PRILIKOM IZRADE DIDAKTIČKE JEDINICE

- Anonim. (2013). Curiosidades sobre el Día de Muertos. *Chile, Mole y Pozole*. Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <<http://chilemoleypozole.blogspot.com/>>.
- Anonim. “México: Celebración de Día de Muertos, una tradición milenaria”. Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <<https://www.youtube.com/watch?v=DQrqVq5nf34>>.
- Geppetti, S. (2016). “¡Feliz Día de Muertos!” *Los chicos de coteto*. Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <<http://chicosdecoteto.blogspot.com/>>.

- Kasia. (2016). “Día de los Muertos en México”. *Color ELE*. Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <<http://www.colorele.es/etiqueta/dia-de-los-muertos/>>.
- Silva-Stieng, I. & Hernández Ruiz, D. (2016). “El Día de Muertos en México. *Profesores de ELE*. Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <<https://www.profedelee.es/actividad/cultura/dia-muertos-mexico/>>.
- Stavans, I. (2017). “El romance de México con la muerte”. *The New York Times ES*. Pristupljeno 19. 3. 2019. URL: <<https://www.nytimes.com/es/2017/12/09/coco-muertos-mexico-pixar-cultura/>>.

KORPUS

- Borobio Carrera, V. (2005). *Nuevo ELE Inicial 1*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Borobio Carrera, V. (2006). *Nuevo ELE Inicial 2*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Borobio Carrera, V. (2006). *Nuevo ELE intermedio*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Borobio Carrera, V. (2006). *Nuevo ELE avanzado*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Borobio Carrera, V. and Palencia, R. (2011). *ELE Actual A1*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Borobio Carrera, V. and Palencia, R. (2011). *ELE Actual A2*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Borobio Carrera, V. and Palencia, R. (2012). *ELE Actual B1*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Borobio Carrera, V. and Palencia, R. (2012). *ELE Actual B2*. Libro del alumno. Madrid: SM Ediciones.
- Cerrolaza Arragon, M. et al. (2007). *Pasaporte A1*. Libro del alumno. Madrid: Edelsa. Grupo Didascalía, S.A.
- Cerrolaza Arragon, M. et al. (2008). *Pasaporte A2*. Libro del alumno. Madrid: Edelsa. Grupo Didascalía, S.A.
- Cerrolaza Arragon, M. et al. (2008). *Pasaporte B1*. Libro del alumno. Madrid: Edelsa. Grupo Didascalía, S.A.
- Cerrolaza Arragon, M. et al. (2010). *Pasaporte B2*. Libro del alumno. Madrid: Edelsa. Grupo Didascalía, S.A.
- Corpas, J. et al. (2005). *Aula internacional 1*. Barcelona: Difusión.
- Corpas, J. et al. (2005). *Aula internacional 2*. Barcelona: Difusión.
- Corpas, J. et al. (2006). *Aula internacional 3*. Barcelona: Difusión.

- Corpas, J. et al. (2006). *Aula internacional 4*. Barcelona: Difusión.
- Corpas, J. et al. (2014). *Aula internacional 1*. Nueva edición. Barcelona: Difusión.
- Corpas, J. et al. (2014). *Aula internacional 2*. Nueva edición. Barcelona: Difusión.
- Corpas, J. et al. (2014). *Aula internacional 3*. Nueva edición. Barcelona: Difusión.
- Corpas, J. et al. (2014). *Aula internacional 4*. Nueva edición. Barcelona: Difusión.
- Corpas, J. et al. (2014). *Aula internacional 5*. Nueva edición. Barcelona: Difusión.
- Rosales Varo, E et al. (2017). *Campus sur*. Curso intensivo de español: A1-B1. Barcelona: Difusión.
- VV.AA. (2002). *Prisma A1 comienza*. Libro del alumno. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2002). *Prisma A1 comienza*. Libro del profesor. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2002). *Prisma A2 continúa*. Libro del alumno. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2002). *Prisma A2 continúa*. Libro del profesor. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2003). *Prisma B1 progresa*. Libro del alumno. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2003). *Prisma B1 progresa*. Libro del profesor. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2003). *Prisma B2 avanza*. Libro del alumno. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2003). *Prisma B2 avanza*. Libro del profesor. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2007). *Club Prisma A1*. Libro del alumno. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2007). *Club Prisma A1*. Libro del profesor. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2007). *Club Prisma A2*. Libro del alumno. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2007). *Club Prisma A2*. Libro del profesor. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2009). *Club Prisma B1*. Libro del alumno. Madrid: Editorial Edinumen.
- VV.AA. (2009). *Club Prisma B1*. Libro del profesor. Madrid: Editorial Edinumen.

Ivana Georgijev
Sanja Maričić Mesarović
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

TABOO AND INTERCULTURAL COMPETENCE IN FOREIGN LANGUAGE
TEACHING: THE TOPIC OF DEATH IN SPANISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

In this paper the authors discuss the topic of death in teaching Spanish as a foreign language. The aim of this research is, in accordance with the current trends in foreign language teaching that focus on students' intercultural competence, to shed light on the subject of death and the possibilities of including this subject in teaching Spanish as a foreign language. The authors' initial idea is that the elaboration of the phenomenon of death from the perspective of different cultures can build intercultural dialogue and, consequently, intercultural competence. The hypothesis is that the phenomenon of death – given the fact that it represents a universal phenomenon, but also one of the dominant taboos in western societies – will be poorly represented in textbooks for Spanish as a foreign language, mainly through a festivity called *el Día de Muertos* and mostly on higher levels of learning due to its complex and specific vocabulary. After the theoretical framework where the concept of intercultural teaching is presented, the authors provide a brief description of presence and elaboration of the subject of death in textbooks for Spanish as L2 published by some of the most important publishers in Spain. Afterwards, the model of a didactic unit is given. The results of the corpus research confirm the initial hypothesis that the subject of death is barely represented in didactic material and that it is always represented through a Hispanic festivity called *el Día de Muertos*, which is characterized by its uncommon understanding of death. The analysis refuted the initial hypothesis that this subject would be represented on higher levels of learning showing its presence on lower levels as well. The didactic unit offered in this paper deals with the subject of death and the festivity *el Día de Muertos* through different types of assignments and exercises for the B1 level. The aim of the unit is to show the way taboo topics could be explored in class in order to develop and improve Spanish students' intercultural competence.

Key words: taboo, death, *el Día de Muertos*, Hispanic culture, intercultural competence, Spanish as a foreign language.

Primljeno: 25. 3. 2019.
Prihvaćeno: 26. 8. 2019.